

Sašo Radanovič, Podravje, Založba Kapital, Maribor 2004., 261 str.“; „Hrvoje Petrić: Koprivnica u 17. stoljeću, Okoliš, demografske, društvene i gospodarske promjene u pograničnom gradu, Izdavačka kuća Meridijani, Samobor 2005., 346 str.“ Broj je zaključen „Uputama suradnicima“ (str. 201-202).

Ivančica JEŽ

Kultura sjećanja

Todor Kuljić (2006), *Kultura sećanja*, Beograd: Čigoja štampa, 355 str.

Knjiga *Kultura sećanja* pokušaj je prikaza tendencija suvremene historiografije, koja se sve više okreće istraživanju kolektivnog pamćenja i njegove uloge u stvaranju identiteta. S obzirom da je današnje vrijeme svojevrsno doba identiteta, a koji nužno ovise o bilo realnoj, bilo fiktivnoj ukorijenjenosti u povijesti, nimalo ne čudi pojava neke vrste konfrontacije između etablirane povijesti i pamćenja raznih skupina. Upravo je centralni problem kojim se bavi ova knjiga odnos povijesne znanosti i pamćenja. Nastala kao sinteza novog teksta i ranije objavljenih tekstova, knjiga je podijeljena u tri velike cjeline koje su ispunjene brojnim podnaslovima.

Uvodni dio (str. 15-50), koji je u odnosu na ostala dva dijela dosta kraći, bavi se poviješću kulture sjećanja, kronološki tijekom svih povijesnih perioda.

Drugi dio (str. 51-270) najopširniji je i proučava razne teorijske postavke kulture sjećanja, te iz toga izvedene konceptijske sukobe u povijesnoj znanosti. Autor je jasno ukazao na uzroke aktualnosti pamćenja, koje je uzročno-posljedično povezano s rušenjem hladnoratovske slike svijeta i prelaskom u postmodernu. To radikalno mijenjanje društvenog okruženja dovelo je do reaktulizacije teoretskih postavki Mauricea Halbwachsa, koji je naveden kao klasik i temelj kulture sjećanja, a čije djelo o toj temi je, iako nastalo dvadesetih godina prošlog stoljeća, svoj istinski vrhunac doživjelo tek krajem istog stoljeća u novonastalim okolnostima. Uz njega se neizostavno spominju i francuski povjesničar Pierre Nora, kao i njemački znanstvenici Jan i Aleida Assmann, koji su svojevrsni nastavljači Halbwachsove teorijske misli, iako svaki od njih sa svojim specifičnostima.

Kuljić usko povezuje Halbwachsovu društvenu teoriju pamćenja, kako ju je nazvao Jan Assmann, te konstruktivizam postmoderne, iako ne negira njegovu određenu idejnu neovisnost. Ukratko, Halbwachs je smatrao da sjećanje pojedinca nije samo sadržaj, već se sastoji od fragmenata, koji se u logičnu cjelinu konstruiraju posredstvom društvenog okruženja i službenih institucija. Jan i Aleida Assmann su, naslanjajući se na tu teoriju proučavali kulturno pamćenje, dok je Pierre Nora bio ponajviše zaokupljen simbolima pamćenja, poput spomenika, za što je u svojoj Francuskoj imao sasvim dovoljno materijala za istraživanje. Konstruktivizam je sa sobom nosio i rušenje vjere u konstantan progres povijesnog kretanja, tj. suprostavio se optimizmu racionalizma, istovremeno dovodeći u pitanje i sam smisao povijesne znanosti. Do toga je došlo zato što se odbacivalo tzv. velike teorije povijesnih kretanja, temeljene na logičnom povezivanju bitnijih događaja. Iza toga slijedila je sumnja u apsolutnu povijesnu istinu i mogućnost njezina otkrivanja,

tj. relativizam, te su sva stajališta, neovisno o činjeničnom stanju stvari, proglašena ravnopravnima. To je autor prikazao kao očitu negativnost konstruktivizma, te vezano s njim, relativizma. Daljnji teoretski problem koji je obrađen jest odnos marksističke kritike ideologije i Halbwachsove teorije. Iako se između tih dviju teorija uočava sličnost, što je i omogućilo masovnu popularizaciju potonje, po padu socijalističkog uređenja u istočno-evropskim zemljama, one ipak u sebi nose znatnu razliku u činjenici da je kritika ideologije usmjerena isključivo na proučavanje usklađenosti pamćenja sa željama vladajuće klase, a konstruktivizam na proučavanje usklađenosti sjećanja s općim društvenim okruženjem, odnosno utjecajem raznim skupina na konstrukciju pamćenja. Navođenjem tih razlika, autor je osporio i Derridau u njegovu izjednačavanju te dvije ideje, prema čemu se dosta negativistički odredio.

Još jedan neizostavan autor, koji se bavio tom temom, bio je marksistički povjesničar Eric Hobsbawm, čije je djelo o masovnom izmišljanju tradicija, pomoću kojih se manipulira u aktualnom vremenu, poprilično iscrpno obrađeno te potkrijepljeno brojnim primjerima. Posebno zanimljivim čine se promjene naglasaka u reklamnim kampanjama njemačkih tvornica sumnjive prošlosti tijekom nacističkog perioda, koje su sasvim zaboravljale na svoju ratnu ulogu s protokom vremena, i vraćale se na neke predratne „tradicije“.

Također je podosta zanimljivo poglavlje koje se bavi homogenizacijom putem blagdana, a koji su se radikalno mijenjali u izmjenjenim društvenim okolnostima. Tu je kao jedan od zapaženijih primjera naveden spor oko obilježavanja dana antifašističke borbe u Hrvatskoj. Daljnja razrada teme bavi se ulogama geografskih i martiroloških mjesta sjećanja, na što se nadovezuje detaljnija analiza izmišljanja prošlosti na Balkanu.

Nakon zatvaranja te teme, obrađena je i treća idejna struja. Radi se o američkom simbolizmu i njegovom glavnom predstavniku Georgeu Meadu. Taj se pristup prilično razlikuje od konstruktivističkog i ideološkokritičkog po tome što ističe snažne međutjecaje povijesti i pamćenja, tj. njihovu dinamičku interakciju, nasuprot isključivoj napetosti između ta dva pojma koja je kod preostala dva koncepta bila neupitna.

Najbolji primjeri kod proučavanja američke historiografije su promjene simboličkih značenja Columba i Lincolna, koji su postajali sasvim drukčiji simboli, kako su se mijenjale potrebe aktualnog društva, ali ne potpunim izmišljanjem novih detalja, već mijenjanjem naglasaka iz njihovih biografija. Drugi dio knjige završava analizom odnosa hermenautike i kritike ideologije te hermenautike i funkcionalizma.

Treći dio knjige (str. 273-332) govori o primjeni kritičke kulture sjećanja i uglavnom se bavi ex-jugoslavenskim prostorom i njegovim odnosom prema posljednjim ratovima. Završno poglavlje tog dijela, koje ujedno sažima i cijelu ideju knjige, govori o potrebi prevladavanja jednostrane obrade povijesti, s izrazito jednonacionalnim pogledom, naglašavajući nužnost komparatističkog pristupa, bez kojeg nema kritičkog sjećanja. Potreba za takvim pristupom potvrđena je završnim rečenicama poglavlja koje povijesti otvaraju dvije mogućnosti; da bude mit koji snaži homogenost ili neugodna kritička znanost. Neodvojeno je koju mogućnost autor navodi kao nezamjenjivu.

Osim osnovnog teksta knjiga je opremljena sažetkom na engleskom jeziku, bogatom bibliografijom te bilješkom o piscu.

Smatram da je ova knjiga jako bitna za svakoga tko se ozbiljno bavi poviješću, pogotovo onom modernog vremena, jer čak i ukoliko se s nekim autorovim tezama i ne slaže, prikaz aktualnih prijepora i struja u historiografiji toliko je iscrpan i precizan da ga se jednostavno ne bi smjelo preskočiti.

Dragan MARKOVINA

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

38

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

The logo for FF press, featuring the letters 'FF' in a bold, stylized font with a horizontal line through them, followed by the word 'press' in a lowercase, sans-serif font.

ZAGREB 2006.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 38

Izdavač

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača

Miljenko Jurković

Glavni urednik

Borislav Grgin

Uredništvo

Ivo Goldstein
Boris Olujić
Mario Strecha
Božena Vranješ-Šoljan

Tajnik uredništva

Hrvoje Gračanin

Adresa uredništva

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120 150, 6120 158, faks ++385 (0)1 6156 879

Časopis izlazi jedanput godišnje

Ovi su Radovi tiskani uz financijsku potporu
Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Naslovna stranica

Iva Mandić

Računalni slog

Boris Bui

Lektura i korektura

Ivan Botica

Tisak

Tiskara Rotim i Market, Lukavec

Tiskanje dovršeno u listopadu 2006. godine

Naklada

400 primjeraka